

Narodowy Plan Rewitalizacji 2022

Założenia

Spis treści

1. Wstęp – potrzeba określenia Narodowego Planu Rewitalizacji
2. Filozofia Narodowego Planu Rewitalizacji
3. Konstrukcja Narodowego Planu Rewitalizacji
4. Cel główny Narodowego Planu Rewitalizacji i definicja rewitalizacji
5. Zmiany prawne
6. Programy Rewitalizacji
7. Finansowanie Narodowego Planu Rewitalizacji
 - a. Finansowanie ze środków UE – Wytyczne w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych -perspektywa finansowa 2014-2020
 - b. Finansowanie ze środków krajowych
8. Projekty pilotażowe
9. Informacja i edukacja
10. Monitorowanie i ewaluacja Narodowego Planu Rewitalizacji
11. Podsumowanie

Wstęp – potrzeba określenia Narodowego Planu Rewitalizacji

Przemiany społeczno-gospodarcze na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza wywołane transformacją ustrojową i wyzwaniem gospodarki wolnorynkowej ujawniły szereg niekorzystnych zjawisk i procesów na obszarach miejskich.

W efekcie, w wielu miastach i dzielnicach doszło do degradacji tkanki miejskiej (w zakresie zużycia technicznego i zestarzenia funkcjonalnego zarówno infrastruktury jak i zabudowy, zwłaszcza mieszkaniowej) oraz erozji stosunków społecznych i powstania licznych problemów gospodarczych. Na ten stan nakładają się niekorzystne procesy demograficzne i przestrzenne, wśród nich przede wszystkim: niekontrolowane rozpraszanie zabudowy miejskiej, wyludnianie się centrów i spadek liczby mieszkańców miast, dominacja indywidualnego transportu samochodowego w podróżach na obszarach miejskich. Sytuacja ta wymaga zdecydowanego i konsekwentnego przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom.

Potrzebna odpowiedź na te aktualne wyzwania ściśle koresponduje z tendencjami ogółouropejskimi, a także licznie wyrażanymi oczekiwaniami społecznymi i obejmuje promowanie idei „powrotu do miast” – miast zwartych, niskoemisyjnych i przyjaznych dla mieszkańców. Akcentuje ona między innymi priorytet ponownego wykorzystania uprzednio zagospodarowanych terenów (tzw. *brownfields*) ponad zabudowywanie nowych (tzw. *greenfields*). Odnowa śródmieść poprzez wzmacnianie ich funkcji mieszkaniowych, gospodarczych i kulturalnych sprzyjać ma poprawie jakości życia mieszkańców, a ponadto obniża presję urbanistyczną na terenach podmiejskich i koszty funkcjonowania miasta lub aglomeracji (infrastruktury komunalnej, dojazdów itd.).

Rewitalizacja na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat nabiera na znaczeniu i intensyfikacji. Traktowana jest już powszechnie przez samorządy, ekspertów i mieszkańców jako czynnik warunkujący rozwój i poprawę warunków życia. Jest także wyraźnie zaakcentowana w dokumentach rządowych wyznaczających kierunki rozwoju kraju: KSRR, KPZK 2030, SRK.

Dotychczas, także z użyciem środków unijnych i dzięki wysiłkowi licznych zaangażowanych rewitalizatorów osiągnięto w Polsce wiele pozytywnych efektów w działaniach rewitalizacyjnych, a zdobyte przy tym doświadczenia są nie do przecenienia. **Niewątpliwie jednak istnieje konieczność jeszcze powszechniejszego, wielosektorowego i bardziej zintegrowanego wysiłku na rzecz wyprowadzania ze stanów kryzysowych obszarów zdegradowanych.** Stąd idea całościowego planu w tym zakresie oraz jego określenie – „narodowy”. Dla wykonania ambitnych i złożonych zadań w tym obszarze potrzebna jest ścisła współpraca i koordynacja wszystkich podmiotów polityki rozwoju kraju.

W ramach prac nad Narodowym Planem Rewitalizacji (NPR) zostaje przedstawiony niniejszy roboczy materiał: „Założenia NPR”. Przedstawia on koncepcję Planu sformułowaną w MIiR stanowiącą punkt wyjścia do pracy nad treścią dokumentu docelowego, którego przedłożenie Radzie Ministrów planowane jest na przełomie 2014/2015 r. Z racji charakteru tego materiału wymagać on będzie dalszej dyskusji, doprecyzowania i rozstrzygnięć w toku prac rządowych z udziałem ekspertów i partnerów samorządowych, gospodarczych i społecznych. Po raz pierwszy materiał zostanie przedstawiony na forum III Międzynarodowego Kongresu Rewitalizacji Miast w Krakowie (4-6 czerwca 2014 r.) z nadzieją, że zgromadzone tam grono ekspertów i praktyków wniesie istotny wkład i rekomendacje dla dalszych prac nad docelowym NPR.

Wizja Narodowego Planu Rewitalizacji

Myślą przewodnią Narodowego Planu Rewitalizacji ma być **zapewnienie mu możliwie powszechnego charakteru** tak, aby jak najszersze grono obywateli i podmiotów mogło się utożsamić z ideą naprawy środowiska miejskiego i włączać się lub podejmować z własnej inicjatywy działania w tym zakresie. Z tej perspektywy plan odnieść się ma zarówno do zagadnienia przywracania świetności dzielnicom śródmiejskim, uzdrawiania relacji społecznych i rozwiązywania problemów infrastrukturalno-technicznych w zaniedbanych dzielnicach „miasta XIX wiecznego” i blokowiskach, ponownego zagospodarowania terenów poprzemysłowych, powojkowych, pokolejowych i poportowych, jak i innych sytuacji, w których władze samorządowe lub mieszkańcy dochodzą do wniosku, że miasto powinno być na danym obszarze „uzdrowione”.

Podkreślić należy, że dokonywane w ramach NPR wyznaczanie obszarów zdegradowanych ma mieć na celu wskazanie priorytetów i miejsc koncentracji działań, a nie kreślenie granic, poza którymi znajdują się mieszkańcy miast niezainteresowani NPR. Podejście NPR ma być inne: ma wskazywać, że każdy – jeśli odczuwa taką potrzebę i ma wolę się w to angażować – może włączyć się w zmienianie na lepsze otaczającego środowiska miejskiego. W sferze zainteresowania NPR pozostawać będzie możliwie szeroki zakres przedsięwzięć i inicjatyw nakierowanych na odnowę i ulepszanie miast.

Powszechność NPR znajdzie odzwierciedlenie także z tego powodu, że będzie on w praktyce realizował zasadę terytorializacji, wyrażającą nowe, proefektywnościowe podejście w polityce rozwoju. W podejściu tym chodzi o świadome i zdecydowane ukierunkowanie wsparcia w ramach poszczególnych polityk publicznych na obszary strategicznej interwencji, wśród których są obszary zdegradowane. Podejście terytorialne oznacza koncentrację geograficzną wsparcia i dostosowanie go do lokalnych uwarunkowań i potrzeb. Warunkiem powodzenia tego podejścia jest maksymalna **synchronizacja i koordynacja polityk, instrumentów i podmiotów**. Dotyczy to szczególnie koordynacji instrumentów krajowych.

Równocześnie, obok dążenia do powszechności, drugim, niemniej ważnym filarem NPR, będzie przejście do pełniejszego, całościowego **rozumienia rewitalizacji** – nie jedynie jako modernizacji w wymiarze infrastrukturalnym (i to dotychczas często punktowej i nieco przypadkowej), ale jako **zespołu działań prowadzonych kompleksowo, wielowymiarowo, skoordynowanych i skoncentrowanych tematycznie i terytorialnie w celu osiągnięcia założonych przemian w obszarach kryzysowych**. Narodowy Plan Rewitalizacji promuje podejście kompleksowe (a w przypadku ubiegania się o środki publiczne wręcz go wymaga), zakładające skoncentrowane wysiłki wielu podmiotów na rzecz wyprowadzenia ze stanu kryzysowego danego obszaru, obejmującego interwencję w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzennej oraz kulturowej. Niezbędne jest przy tym, aby rewitalizacja obszarów zdegradowanych była elementem całościowej wizji rozwoju miasta.

Narodowy Plan Rewitalizacji powstaje jako odpowiedź na poważne wyzwania stojące przed wieloma polskimi miastami. Aby ta odpowiedź była znacząca, powszechna i skoordynowana, konieczne jest zaangażowanie strony rządowej, samorządowej oraz podmiotów prywatnych, ukierunkowanie środków i instrumentów polityk publicznych (środki UE, środki krajowe), rozwój instytucjonalny pod kątem prowadzenia złożonych działań rewitalizacyjnych oraz odpowiednie dostosowanie prawa.

Konstrukcja Narodowego Planu Rewitalizacji

NPR będzie stanowić **pakiet rozwiązań systemowych**. Głównym, scalającym dokumentem będzie **Narodowy Plan Rewitalizacji stanowiący dokument rządowy przyjmowany przez Radę Ministrów** i opisujący całościowo plan, jego cele, elementy, mechanizmy działania. Jego konstrukcja będzie się opierała na 4 modułach w zakresie:

1. **dokumentów,**
2. **zmian w regulacjach i nowych regulacji (rozwiązań legislacyjnych),**
3. **instrumentów wsparcia (krajowych i unijnych),**
4. **informacji i edukacji.**

Narodowy Plan Rewitalizacji stanowi szeroko rozumianą wykładnię dla prowadzenia procesów rewitalizacyjnych jako działań kompleksowych i zintegrowanych oraz definiuje programy rewitalizacji jako ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań rewitalizacyjnych, formułując zasady ich tworzenia i wdrażania.

Dokumenty

Na moduł ten składać się będą wszystkie dokumenty bezpośrednio związane z wdrażaniem Narodowego Planu Rewitalizacji. Rdzeniem całej struktury będzie dokument główny NPR – „parasolowy” dokument obejmujący wszystkie aspekty i sfery realizacji Planu (diagnozę, cel strategiczny, obszary jego realizacji itp.). Inne dokumenty oraz podejmowane działania (legislacyjne, organizacyjne, inwestycyjne i inne) będą konsekwencją treści dokumentu głównego NPR.

Dokument ten, noszący tytuł „Narodowy Plan Rewitalizacji” stanowić będzie dokument przyjmowany przez Radę Ministrów, opracowywany na podstawie § 19 ust. 2 pkt 2 Uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. *Regulamin Pracy Rady Ministrów*.

Pozostałymi dokumentami wchodzącymi w skład tego modułu będą: Wytyczne MIIR w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych – perspektywa finansowa 2014-2020; wzorcowe dokumenty (strategiczne, operacyjne, techniczne, przetargowe etc.), ewentualne tematyczne programy rozwoju.

Wśród dokumentów niestanowiących elementu NPR, ale związanych z nim należy wymienić dokumenty dotyczące perspektywy finansowej 2014-2020: Umowę Partnerstwa, programy operacyjne, kontrakty terytorialne.

Regulacje

Ze względu na to, że w prowadzeniu kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych niejednokrotnie utrudnieniem są bariery prawne w różnych aktach prawnych, wprowadzane regulacje mają na celu to, aby rewitalizacja mogła być procesem powszechnym i efektywnym. Poza usuwaniem barier, ważny jest aspekt tworzenia sprzyjających warunków i zachęt do prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Celem uregulowania podstawowych kwestii dotyczących rewitalizacji jest także wyeliminowanie niespójności pomiędzy legislacją i wykładnią dostępną w dotychczasowym orzecznictwie.

Instrumenty wsparcia (krajowe i unijne)

Istotą instrumentarium finansowego NPR jest takie ukierunkowanie środków, jakie pozostają już teraz w dyspozycji różnych podmiotów, aby skoncentrować je na działaniach rewitalizacyjnych, np. poprzez odpowiednie określanie kryteriów wyboru projektów lub lepsze warunki wsparcia dla projektów realizowanych na obszarach objętych programami rewitalizacji. Rewitalizacja stanowi także jeden z istotnych obszarów wsparcia przez FE 2014-2020. Ważnym aspektem NPR będzie rozwijanie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego oraz tworzenie impulsów do inwestowania na obszarach zdegradowanych.

Należy podkreślić, że środki krajowe dotyczą zarówno środków publicznych, jak i prywatnych, dla których wykorzystania na cele rewitalizacji planuje się stworzenie zachęt i mechanizmów wsparcia.

Informacja i edukacja

Na moduł ten będzie się składała kompleksowa, stała działalność informacyjno-edukacyjna. Adresatami tego modułu będą z jednej strony podmioty realizujące działania rewitalizacyjne (w aspekcie zintegrowanego podejścia do rewitalizacji, procesu, procedur etc. w formule centrum wiedzy, doradztwa, pilotaży, szkoleń), a z drugiej strony wszyscy mieszkańcy miast. Do tych drugich adresowane będą działania informacyjne i edukacyjne związane z ważnym aspektem pojmowania rewitalizacji w NPR, tzn. budowania społecznej świadomości konieczności kształtowania miast zwartych, niskoemisyjnych, będących wspólnym dobrem, o które należy aktywnie dbać. Ten drugi element ma przyczynić się do zainicjowania dyskusji na temat kształtowania „miast przyszłości” i budowania podstaw do publicznej debaty na temat koniecznych zmian w polityce przestrzennej i miejskiej.

Cel główny Narodowego Planu Rewitalizacji i definicja rewitalizacji

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położenie nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.

Rewitalizację należy rozumieć jako wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji.

Taka definicja rewitalizacji, wynikająca z projektu Krajowej Polityki Miejskiej, jest podstawą prac ustawowych w tym zakresie oraz elementem *Wytycznych w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych – perspektywa finansowa 2014-2020* (patrz dalsze części dokumentu).

Zmiany prawne

Ważny komponent NPR stanowią regulacje prawne.

Założeniem prac legislacyjnych w ramach NPR jest możliwie niewielka ingerencja w system prawa, mająca na celu umożliwienie różnorodnych działań ukierunkowanych na efektywne wyprowadzanie obszarów zdegradowanych ze stanów kryzysowych. Oznacza to dążenie do uniknięcia „przeregulowania” tej materii. Wynika to z natury rewitalizacji, która w każdym miejscu jest unikalnym konglomeratem różnorodnych działań, zatem każda zmiana ustawowa ma ułatwiać prowadzenie kompleksowych działań rewitalizacyjnych, a jednocześnie żadna zmiana legislacyjna nie powinna ich utrudniać i komplikować.

Regulacje zatem dotyczyć będą:

a) Statusu rewitalizacji i procedur jej bezpośrednio dotyczących:

- **Ustawowego zdefiniowana rewitalizacji** (charakter działań i powiązanie z programami rewitalizacji)

Ustawowe zdefiniowanie rewitalizacji jest potrzebne jako podstawa dalszych regulacji dotyczących działań rewitalizacyjnych. Dokładna definicja jest przedmiotem szczegółowych uzgodnień, jednak jako ich podstawę należy przyjąć ustalenie, że ustawowa definicja rewitalizacji musi obejmować wszystkie niezbędne aspekty działań rewitalizacyjnych.

Wprowadzenie ustawowej definicji zapewni, że rewitalizacja będzie tak samo rozumiana przez wszystkie uczestniczące w niej podmioty.

- **Określenia rewitalizacji jako zadania własnego gminy** (dla uniknięcia sprzeczności interpretacyjnych i ograniczeń formalnych)

Wprowadzenie zmiany w art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym i uzupełnienie katalogu zadań własnych gminy o rewitalizację obszarów zdegradowanych. Zgodnie z art. 163 Konstytucji RP *samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych władz publicznych* (takich jak organy ustawodawcze, administracja rządowa, wymiaru sprawiedliwości itp.).

Rewitalizacja jako zadanie własne gminy nie będzie zadaniem obowiązkowym (w rozumieniu art. 7 ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym). W realizacji tego zadania gmina powinna koordynować swe działania z działaniami podejmowanymi przez samorządy powiatowe i wojewódzkie, a także przez administrację rządową.

- **Wprowadzenia ustawowej formuły programu rewitalizacji**

Określona zostanie ustawowo minimalna zawartość programu rewitalizacji (patrz rozdział „program rewitalizacji”) a także wymogi co do sposobu jego przygotowywania, uchwalania i realizacji. Spełnianie przez dany program rewitalizacji wymagań ustawowych będzie dawać podstawę do wykorzystania narzędzi ułatwiających prowadzenie rewitalizacji, a także do preferencyjnego wsparcia dla rewitalizacji w różnych instrumentach.

- **Zdefiniowania rewitalizacji jako cel publiczny** w rozumieniu ustawy o gospodarce nieruchomościami (jako opcja: zdefiniowanie jako cel publiczny części inwestycji, które mogą wchodzić w skład działań rewitalizacyjnych, a dziś nie są celem publicznym, np. zielen publiczna, budownictwo czynszowe o umiarkowanych czynszach).

Rozważane będzie nadanie rewitalizacji statusu celu publicznego (w rozumieniu art. 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami). Jedną z zalet takiego rozwiązania jest umożliwienie procedur wyłączeniowych, co w wielu przypadkach może pozwolić na bardzo znaczące usprawnienie prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Jednocześnie, proponowane zmiany legislacyjne nie mogą prowadzić do ryzyka ich nadużyć.

- **Zapewnienia udziału mieszkańców** miasta (obszaru zdegradowanego) oraz innych partnerów (społecznych i gospodarczych) w przygotowaniu programu rewitalizacji i jego wdrażaniu (**m.in. poprzez powołanie komitetu rewitalizacji**, określenie sposobu tworzenia i jego głównych zadań). Istnieje potrzeba ustawowego umocowania komitetu rewitalizacji – jako formalnej struktury zapewniającej współdziałanie organów gminy, mieszkańców i interesariuszy z obszaru rewitalizacji. W skład komitetu wchodzić powinni przedstawiciele wybrani przez radę gminy, wskazani przez wójta (burmistrza albo prezydenta miasta) oraz przedstawiciele interesariuszy (mieszkańców, inwestorów, właścicieli nieruchomości i in.). Zadaniem komitetu powinna być współpraca z gminą zarówno przy opracowaniu programu rewitalizacji jak i podczas jego realizacji i

monitorowaniu. Celem działań komitetu rewitalizacji byłaby przede wszystkim koordynacja przedsięwzięć podejmowanych na obszarze rewitalizacji przez wszystkie zainteresowane podmioty.

b) Zagadnień dotyczących powiązania rewitalizacji i planowania przestrzennego:

- **Powiązania procesów rewitalizacyjnych z planowaniem przestrzennym gminy** (wówczas kiedy planowana rewitalizacja zakłada przekształcenia w zagospodarowaniu przestrzennym), tak aby doprecyzować i jednoznacznie uregulować zasady koordynowania działań rewitalizacyjnych (programu rewitalizacji) z planowaniem przestrzennym (mpzp, SUIKZP).
- **Uregulowania problematyki nieruchomości porzuconych i nieruchomości, których stan prawny nie jest ustalony**, co blokuje samorządom możliwość podjęcia działań wobec nich, w tym także prowadzenia inwestycji na tym obszarze.
- **Wprowadzenia narzędzi urbanistyki operacyjnej**, które mają stworzyć szerszą paletę rozwiązań pozwalających na skuteczne i spójne działania rewitalizacyjne, szczególnie na obszarach, na których zastosowanie takich narzędzi ma uzasadnienie i może być rozważane.

c) Zagadnień mających na celu stworzenie sprzyjającego otoczenia prawnego i zachęt do działań rewitalizacyjnych (po przeprowadzeniu szczegółowej analizy ich powiązań w systemie prawa, celem tych zmian będzie eliminacja utrudnień i ograniczeń w prowadzeniu kompleksowych działań rewitalizacyjnych oraz dla zapewnienia ciągłości działań rewitalizacyjnych):

- **Niezbędnych zmian w aktach prawnych regulujących instrumenty, które będą modyfikowane** pod kątem koncentracji lub preferencji na rzecz obszarów rewitalizowanych,
- **Rozważenia zmian w podatku od nieruchomości** (ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych) tak, aby uczynić z niego narzędzie, za pomocą którego władze gmin mogłyby kształtować trendy w zagospodarowaniu przestrzennym (a więc także promować ideę miasta zawartego i wspierać w ten sposób procesy rewitalizacyjne). Takim mechanizmem mogłyby być możliwość strefowania wysokości podatku na obszarze miasta.
- **Rozważenia instrumentów zachęcających podmioty prywatne do inwestowania na obszarach zdegradowanych (propozycje zgłoszone przez stronę społeczną i ekspertów)**. Zmobilizowanie kapitału prywatnego do inwestowania na obszarach objętych rewitalizacją jest z zasady z wielu powodów (finansowych, społecznych, organizacyjnych) trudniejsze i droższe do realizacji aniżeli na obszarach niezdegradowanych. Wśród działań zachęcających do takich inwestycji i ułatwiających zaangażowanie środków prywatnych, które mogłyby być wprowadzane stopniowo w powiązaniu z możliwościami budżetu państwa, należy przeanalizować co najmniej:
 - Wprowadzenie „ulgi modernizacyjnej” na działania związane z modernizacją (w tym pod kątem efektywności energetycznej) substancji mieszkaniowej stanowiące uzupełnienie środków publicznych wydatkowanych na modernizację części wspólnych budynków (klatki schodowe, dachy, elewacje). W ten sposób właściciele mieszkań w budynkach objętych rewitalizacją będą zachęceni do włączenia się w kompleksowe działania rewitalizacyjne.
 - Propozycję wykorzystania instrumentu przyspieszonej amortyzacji dla obiektów/inwestycji zrealizowanych na obszarze objętym programem rewitalizacji, umożliwiającej kilkakrotnie szybszą amortyzację środka trwałego dla podmiotów prywatnych z tytułu realizacji wybranych inwestycji mieszkaniowych lub towarzyszących mieszkalnictwu. Skorzystanie z tego rozwiązania mogłoby być obwarowane dodatkowymi warunkami istotnymi z punktu widzenia celów rewitalizacji.

Należy założyć, że powyższe planowane kierunki zmian będą uzupełniane o dodatkowe, zidentyfikowane w trakcie prac kwestie powodujące potrzebę zmian prawnych.

Programy Rewitalizacji

Program rewitalizacji ma stanowić podstawę prowadzenia działań rewitalizacyjnych. Musi on być podstawowym instrumentem tworzącym ramy operacyjne i płaszczyznę koordynacji działań rewitalizacyjnych. Program rewitalizacji to opracowany i uchwalony przez samorząd lokalny wieloletni program działań zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich dalszego rozwoju. **Objęcie danego obszaru programem rewitalizacji będzie stanowiło podstawę wspierania** go poprzez instrumenty/narzędzia dedykowane rewitalizacji (programy unijne i instrumenty krajowe) lub korzystania z preferencji w innych instrumentach, programach i działaniach sektorowych.

Programy rewitalizacji – generalny zakres i sposób przygotowania

Program rewitalizacji musi mieć charakter zintegrowany, wieloaspektowy, obejmujący zidentyfikowany na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszar kryzysowy. W procesie przygotowania programu konieczne jest także przygotowanie pogłębionej diagnozy społecznej dla określenia ewentualnych potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (pobudzającym aktywność lokalną) przygotowujących w kolejnym etapie do działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu.

Procesy rewitalizacji muszą być określone przy założeniu precyzyjnego skoncentrowania na najbardziej zdegradowanych (problemowych) obszarach. Program rewitalizacji musi jednoznacznie wskazywać obszary w oparciu o zasadę, że rewitalizację należy prowadzić tam, gdzie występuje największe nasilenie niepożądanych zjawisk i gdzie koncentracja problemów jest największa.

Realizacja działań wynikających z programu powinna wiązać się z ich priorytetyzacją i identyfikacją przedsięwzięć koniecznych, a nie jednocześnie wszystkich możliwych do objęcia bez względu na ich efektywność. Działania rewitalizacyjne muszą koncentrować się na rozwiązaniu kluczowych problemów, które według diagnozy najbardziej przyczyniają się do powstania i trwania kryzysu danego obszaru. Co do zasady projekty powinny być realizowane na obszarach zdegradowanych, nie musi być to jednak regułą bezwzględnie obowiązującą, gdyż niektóre problemy obszarów zdegradowanych mogą być rozwiązywane dzięki realizacji projektów poza tymi obszarami (np. projekty dot. aktywizacji zawodowej).

Programy rewitalizacji muszą ujmować działania w sposób kompleksowy tak, aby nie pomijać kontekstu społecznego, ekonomicznego, środowiskowego związanego z tożsamością danego obszaru, a także jego społecznego i przestrzennego otoczenia. Z natury rzeczy obszarowe podejście do formułowania programu rewitalizacji spowoduje, że będzie on miał treść niejednorodną pod względem szczegółowości – w odniesieniu do tych zagadnień, w których wykorzystane będą środki publiczne, będzie on bardziej konkretny i wiążący, a w odniesieniu do zagadnień, w których zakłada się wzbudzenie lub wywołanie określonych działań podmiotów prywatnych, będzie miał bardziej indykatywny charakter.

Należy podkreślić, że konieczne jest dążenie w realizacji programów rewitalizacji do koordynacji instrumentów wsparcia. Na przykład w zakresie procesów rewitalizacyjnych pośrednio lub bezpośrednio związanych z prowadzeniem inwestycji w budynkach, w szczególności w sposób komplementarny powinny być traktowane takie instrumenty jak Fundusz Termomodernizacji i Remontów i programy NFOŚiGW dotyczące modernizacji budynków publicznych oraz działania finansowane ze środków UE (w ramach POIiŚ oraz RPO) dotyczące efektywności energetycznej i rewitalizacji budynków mieszkalnych i publicznych. Spójne powinny być również działania finansowane z Funduszu Dopłat z działaniami finansowanymi ze środków UE w ramach PO WER i RPO. W szczególności dotyczy to tworzenia i obsługi mieszkań dla tzw. grup specjalnych - osoby starsze, osoby niepełnosprawne, osoby opuszczające dom dziecka, imigranci itp. (patrz rozdział: *Finansowanie NPR ze środków krajowych*).

Konieczne jest angażowanie społeczeństwa i umożliwienie szerokiej partycypacji w procesie przygotowania, a potem ich realizacji/wdrażania programów, partycypacja społeczna musi być „wpisana” w proces rewitalizacji jako fundament wielu działań.

Ważne jest, aby programy rewitalizacji musiały posiadać przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany.

Program rewitalizacji musi zawierać co najmniej:

- diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych,

- określenie terytoriów wymagających wsparcia,
- wizję wyprowadzenia obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej ze wskazaniem kierunków działań i wynikających z nich najważniejszych przedsięwzięć,
- mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na danym obszarze zdegradowanym,
- opis zaangażowania społeczności i innych partnerów w przygotowanie i realizację programu,
- ramy finansowe, z uwzględnieniem różnych źródeł finansowania tj. oprócz finansowania unijnego także finansowanie krajowe czy środki prywatne (z uwzględnieniem zróżnicowania wynikającego ze stopnia pewności co do uzyskania/zapewnienia danych środków),
- system monitorowania zmiany i skuteczności działań.

Prawidłowo przygotowywany i poprawnie skonstruowany program rewitalizacji powstaje w procesie partycypacji społecznej przy zaangażowaniu społeczności lokalnej i szerokiego grona partnerów. Dla zapewnienia udziału wszystkich interesariuszy w przygotowaniu i realizacji programu rewitalizacji powołuje się na poziomie lokalnym **komitet rewitalizacji** (patrz rozdział: *Zmiany prawne*). Program rewitalizacji musi także posiadać przejrzysty system monitoringu skuteczności działań i odpowiednio elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Za określenie obszaru zdegradowanego wymagającego najbardziej kompleksowej interwencji i wskazanie go w programie rewitalizacji odpowiadają władze gminy. Jednocześnie podejście do tego zagadnienia (w przypadku ubiegania się o wsparcie rewitalizacji z FE) podlegać będzie koordynacji i uspołnieniu w ramach procedur wdrażania Regionalnych Programów Operacyjnych.

Finansowanie Narodowego Planu Rewitalizacji

Finansowanie działań w ramach Narodowego Planu Rewitalizacji będzie pochodzić z następujących źródeł, dedykowanych w całości lub częściowo celom rewitalizacji:

- a) **Publicznych wspólnotowych** (Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych: EFRR, EFS i Funduszu Spójności, w ramach programów regionalnych i krajowych, w tym także sukcesywne zasilanie środkami pochodzącymi ze spłaty pożyczek udzielonych w ramach instrumentu Jessica).

Zgodnie z podziałem alokacji funduszy na priorytety inwestycyjne, założonym w projektach programów operacyjnych, zakłada się, że na wsparcie działań związanych z rewitalizacją zostanie przeznaczony co najmniej 25 mld zł. Będzie to stanowić ok. 9-10% alokacji ogółem na krajowe i regionalne programy operacyjne.

Przyjmując, że na wsparcie rewitalizacji zostanie przeznaczona część środków w ramach określonych priorytetów inwestycyjnych (w zależności od charakteru priorytetu), szacunkowo w poszczególnych obszarach wsparcia na NPR zostaną wydatkowane kwoty:

- technologie informacyjno-komunikacyjne (wsparcie jako element szerszych przedsięwzięć na rewitalizowanych obszarach) – ok. 200 mln EUR,
- gospodarka niskoemisyjna – ok. 1,7 mld EUR,
- środowisko i kultura – ok. 600 mln EUR,
- transport – ok. 300 mln EUR,
- rynek pracy i przedsiębiorczość – ok. 2 mld EUR,
- włączenie społeczne, w tym dostęp do usług publicznych – ok. 2 mld EUR,
- edukacja – ok. 200 mln EUR.

Powyższe kwoty mają charakter indykacyjny, biorąc pod uwagę fakt, iż negocjacje programów krajowych i regionalnych nie zakończyły się. Niemniej jednak, zsumowanie powyższych szacunków przewyższa kwotę 25 mld zł.

- b) **Publicznych krajowych** – istniejących instrumentów i źródeł (poprzez terytorialne profilowanie - ukierunkowywanie na obszary zdegradowane istniejących instrumentów różnych polityk dotyczących m.in.: wykluczenia społecznego, edukacji, infrastruktury, środowiska, kultury, zabytków, mieszkalnictwa itd.) oraz sukcesywnie tworzonych nowych (w tym obejmujących instrumenty inżynierii finansowej). Wolumen środków i identyfikacja źródeł określane będą w ramach prac i uzgodnień międzyresortowych indywidualnie dla poszczególnych instrumentów.
- c) **Prywatnych**, m.in. poprzez tworzenie zachęt do inwestowania na obszarach zdegradowanych oraz poprzez upowszechnianie formuły ppp.

Dla zwiększania skali działań rewitalizacyjnych rozbudowywana będzie oferta **instrumentów finansowych (zwrotnych)**. Dlatego w projektowaniu zasad instrumentów zwrotnych w nowej perspektywie budżetowej będzie kładziony akcent na możliwość szerokiego zastosowania ich na rzecz działań rewitalizacyjnych.

a. Finansowanie ze środków UE – Wytyczne w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Perspektywa finansowa 2014-2020.

Umowa Partnerstwa, przyjęta przez Komisję Europejską 23 maja 2014 r. zidentyfikowała **miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji jako jedno z pięciu obszarów strategicznej interwencji** wymagające kompleksowych, zintegrowanych działań społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Tym samym, fundusze unijne (zwłaszcza EFS i EFRR) będą stanowiły jedno z podstawowych źródeł finansowania działań rewitalizacyjnych w kwocie nie mniejszej niż 25 mld zł. Środki te przewidziane są głównie w ramach regionalnych programów operacyjnych, a dodatkowo także w ramach programów krajowych: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Polska Wschodnia, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój.

Z potrzeby wsparcia wdrażania procesu rewitalizacji współfinansowanego ze środków UE oraz zapewnienia właściwej realizacji Umowy Partnerstwa wynikała potrzeba opracowania **Wytycznych w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych**. Kontekst dla tych Wytycznych – ich kształtu i zakresu – stanowią także:

- dotychczasowe doświadczenia realizowanych programów rewitalizacji i projektów rewitalizacyjnych oraz wyniki ewaluacji tych działań;
- fakt, że rewitalizacja w krajowych politykach publicznych nabiera na znaczeniu jako narzędzie istotne w stymulowaniu rozwoju miast (czego wyrazem jest m.in. konsultowana obecnie Krajowa Polityka Miejska oraz niniejsze założenia NPR).

Celem Wytycznych jest zapewnienie, a jednocześnie umożliwienie – zgodnie z wnioskami wypływającymi z badań ewaluacyjnych – prowadzenia działań rewitalizacyjnych tak, aby był to proces kompleksowy, wewnętrznie spójny i skoordynowany. **Adresatami Wytycznych** są instytucje zarządzające regionalnymi i krajowymi programami operacyjnymi. **Charakter Wytycznych** jest ramowy, co oznacza, że instytucje zarządzające poszczególnymi programami operacyjnymi mogą opracować własne szczegółowe wytyczne w zakresie programów oraz procedur wyboru projektów rewitalizacyjnych.

Przedmiot Wytycznych:

Kwestie definicyjne. Wytyczne precyzują właściwe rozumienie rewitalizacji (zgodnie z definicją przedstawioną w rozdziale *Cel główny Narodowego Planu Rewitalizacji i definicja rewitalizacji*) oraz minimalne wymogi prowadzenia tego procesu (przeprowadzenie diagnozy, doboru interwencji i narzędzi rewitalizacyjnych do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru oraz beneficjentów, ustalenia hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych, zsynchronizowanie i uzupełnianie się działań, włączenia szerokiego grona partnerów, a szczególnie lokalnych społeczności i przedsiębiorców, konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć).

Programy rewitalizacji. Celem wyeliminowania jednostkowych i nieskoordynowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zagwarantowania, że rewitalizacja będzie elementem szerszej wizji rozwoju gminy, Wytyczne określają przygotowywane przez władze lokalne programy rewitalizacji jako podstawę do prowadzenia rewitalizacji oraz minimalne oczekiwania wobec ich zakresu i sposobu przygotowywania (patrz rozdział *Programy rewitalizacji*). Programy rewitalizacji musi cechować komplementarność: przestrzenna (prowadzenie działań odnoszących się do całej przestrzeni kryzysowej), przedmiotowa (w odniesieniu do wszystkich aspektów rewitalizacji –

społecznych, gospodarczych, przestrzennych etc.), procesowa (wzajemne uzupełnianie się różnych procedur i działań różnych instytucji), międzyokresowa (dla zapewnienia ciągłości wsparcia; w kontekście Wytycznych szczególnie w aspekcie działań podjętych w okresie 2007-2013) oraz źródeł finansowania (programy rewitalizacji powinny mieć różnorodne źródła finansowania przedsięwzięć).

Wszystkie elementy zakresu i sposobu przygotowania programów, które zostaną wskazane w Wytycznych będą przedmiotem oceny i akceptacji przez instytucje zarządzające regionalnymi programami operacyjnymi. Dopiero wówczas wynikające z nich projekty rewitalizacyjne mogą ubiegać się o wsparcie środkami europejskimi.

Preferencje dla rewitalizacji w krajowych programach operacyjnych. Dla wsparcia działań rewitalizacyjnych Wytyczne przewidują mechanizmy preferencji w krajowych programach operacyjnych w postaci dodatkowych punktów/konkursów celowanych/dofinansowania w trybie pozakonkursowym.

Wdrażanie projektów rewitalizacyjnych. W procedowanej ustawie o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (tzw. ustawa wdrożeniowa, której projekt Rząd przyjął 8 maja br.) przewidywane są ułatwienia we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych, poprzez **umożliwienie realizacji grup/wiązek projektów.** W ustawie zawarto regulację wskazującą, że **w celu zapewnienia spójności, większej synergii i efektywności realizowanych projektów instytucje mogą wybierać do dofinansowania i wspierać projekty zintegrowane.** Realizacja projektów zintegrowanych ma na celu zapewnienie komplementarności działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności. W tym względzie projektu zintegrowanego nie należy traktować jako odrębnego bytu, ale jako **metodę identyfikowania powiązań między poszczególnymi projektami i ich grupowania w ramach programów rewitalizacji.** Projekt ustawy przewiduje także inne szczególne rodzaje projektów przydatne z punktu widzenia rewitalizacji: projekt partnerski, projekt grantowy oraz projekt hybrydowy. Zapisy dotyczące stosowania projektów zintegrowanych są przedmiotem wytycznych horyzontalnych dotyczących wyboru projektów EFS.

Priorytet dla działań zintegrowanych. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania (łączenia) projektów z Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Funduszu Spójności. Istotą koordynacji jest zabezpieczenie warunków przygotowania i realizacji projektów z trzech źródeł finansowania (zwłaszcza EFS i EFRR). Silna koordynacja i synergia projektów w ramach EFS i EFRR będzie gwarantem szans na uzyskanie korzystnych efektów dla obszarów zdegradowanych. **Mechanizmy wymuszające zintegrowane podejście (zapisy uszczegółowień, dobór kryteriów wyboru projektów, premiowanie projektów powiązanych i in.) determinują konieczność warunkowania interwencji infrastrukturalnej (EFRR) uzupełniającym dla działań społecznych czy gospodarczych (EFS).** Ten warunek jest wymagany w projektowaniu interwencji na obszarach kryzysowych poprzez programy rewitalizacji.

Na instytucjach zarządzających regionalnymi programami operacyjnymi spoczywa obowiązek pełnienia roli koordynującej w zakresie rewitalizacji. Mechanizm wsparcia dla działań samorządu województwa zapewnią **zapisy kontraktu terytorialnego o transferze środków finansowych wspomagających rewitalizację,** z drugiej strony kontrakt terytorialny jest narzędziem koordynacji działań na rzecz rewitalizacji, z uwzględnieniem możliwego wsparcia - uzgodnionych przedsięwzięć „ulokowanych” w krajowych programach operacyjnych.

Mając na uwadze zasadność promowania inwestycji realizujących cele rewitalizacji, trwają prace na rzecz wypracowania mechanizmu premiowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych poprzez współfinansowanie z budżetu państwa projektów z zakresu rewitalizacji, w szczególności tych realizowanych w ramach PI 9.2 i EFS (ewentualna możliwość współfinansowania z budżetu państwa nie będzie dotyczyć projektów z zakresu pomocy publicznej oraz projektów generujących dochód (objętych luką finansową lub stawkami ryczałtowymi). Kwestie współfinansowania z budżetu państwa zostaną uregulowane w kontrakcie terytorialnym. Należy jednak zaznaczyć, iż ewentualne współfinansowanie z budżetu państwa byłoby przeznaczane tylko na cele bezpośrednio powiązane z NPR.

Priorytety inwestycyjne na rzecz rewitalizacji i indykatywne alokacje finansowe. Na podstawie Umowy Partnerstwa określono cele tematyczne oraz priorytety inwestycyjne o kluczowym oraz uzupełniającym znaczeniu dla rewitalizacji.

priorytety inwestycyjne	znaczenie dla rewitalizacji		programy operacyjne (fundusze)
	kluczowe	uzupełniające	
Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP			
3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	X		RPO, POIR, POPW (EFRR)
3.3 Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług		X	RPO, POPW (EFRR)
3.4 Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji		X	RPO, POIR (EFRR)
Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach			
4.2 Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach		X	POIŚ, RPO (FS/EFRR)
4.3 Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym	X		POIŚ, RPO (FS/EFRR)
4.5 Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	X		POIŚ, RPO, POPW (FS/EFRR)
Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami			
6.3 Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	X		POIŚ, RPO (EFRR)
6.5 Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu	X		POIŚ, RPO (FS/EFRR)
Cel tematyczny 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej			
7.2. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi		X	POIŚ, RPO, POPW (EFRR)
7.4. Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu		X	POIŚ, RPO, POPW (FS/EFRR)
Cel tematyczny 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników			
8.2 wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych	X		RPO (EFRR)
8.5 zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz	X		RPO

zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników			(EFS)
8.6 trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych bez pracy, zwłaszcza tych, którzy nie uczestniczą w kształceniu lub szkoleniu (NEET)		X	POWER (EFS)
8.7 samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	X		RPO (EFS)
8.8 równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego		X	RPO, POWER (EFS)
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem			
9.1 inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	X		POIŚ, RPO (EFRR)
9.2 wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	X		RPO (EFRR)
9.4 aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	X		POWER, RPO (EFS)
9.7 ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	X		POWER, RPO (EFS)
9.8 wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych		X	POWER, RPO (EFS)
Cel tematyczny 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie			
10.1 ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego		X	POWER, RPO (EFS)
10.3. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami		X	POWER, RPO (EFS)
10.3 bis. lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami		X	POWER, RPO (EFS)
Cel tematyczny 11. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej			
Priorytet 11.3. Inwestycje w zdolności instytucjonalne i w skuteczność administracji publicznych oraz usług publicznych w celu przeprowadzenia reform, z uwzględnieniem lepszego stanowienia prawa i dobrych rządów		X	POWER (EFS)

Monitorowanie wydatków ze środków UE na działania rewitalizacyjne. Dla ułatwienia monitorowania wydatków na cele rewitalizacyjne, Wytyczne przewidują mechanizm zbierania i agregacji informacji o efektach oraz wielkości wydatków finansowych skierowanych na obszary zdegradowane.

Działania w zakresie spraw społecznych będą ponadto regulowane wytycznymi horyzontalnymi dotyczącymi Europejskiego Funduszu Społecznego. Przewiduje się w nich mechanizmy ułatwiające ukierunkowanie wsparcia środkami europejskimi na problemy i dysfunkcje na obszarach zdegradowanych. Działania będą miały charakter komplementarny dla interwencji infrastrukturalnych np. w zakresie mieszkalnictwa, edukacji, zatrudnienia czy integracji społecznej.

Wśród zakresu wsparcia EFS zidentyfikowano 4 obszary o istotnym znaczeniu dla wzmocnienia społecznego i gospodarczego wymiaru rewitalizacji. Są to:

- **działania na rzecz poprawy zatrudnienia** (priorytet inwestycyjny 8.5) obejmujące różne formy aktywizacji osób bez pracy,
- **działania na rzecz aktywnej integracji społecznej**, a więc poprawy samodzielności i aktywności życiowej i społecznej oraz zwiększenia szans na zatrudnienie, realizowane zarówno w odniesieniu do osób indywidualnych, jak i wieloprotblemowych społeczności (priorytet inwestycyjny 9.4),
- **działania na rzecz promocji przedsiębiorczości** (priorytet inwestycyjny 8.7) oraz przedsiębiorczości społecznej (priorytet 9.8) jako ważnych instrumentów o charakterze zatrudnieniowym, związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy, w tym zwłaszcza dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- **działania na rzecz rozwoju usług społecznych ogólnego interesu** (np. usług wsparcia rodziny, usług opieki nad seniorami) w celu poprawy ich dostępności i jakości (priorytet inwestycyjny 9.7) oraz usług pozwalających na godzenie życia zawodowego i prywatnego np. usług opieki nad dziećmi do lat 3 (priorytet inwestycyjny 8.8).

Wsparcie w powyższym zakresie będzie odbywało się co do zasady na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych. W związku z tym niezbędne jest zastosowanie przez samorządy województw mechanizmów pozwalających na profilowanie wsparcia do grup docelowych z obszarów zdegradowanych lub na realizację tych projektów, które będą oddziaływać na obszary zdegradowane, nadając im nowe społeczno-gospodarcze funkcje.

Na poziomie krajowego programu EFS (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój – PO WER) realizowane będą działania na rzecz aktywizacji zawodowej osób młodych do 29 roku życia (priorytet inwestycyjny 8.6) oraz wdrażania instrumentów zwrotnych na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej (priorytet inwestycyjny 9.8).

Jednocześnie PO WER będzie wspierał budowę nowoczesnego systemu planowania przestrzennego (cel tematyczny 11). W kontekście obszarów zdegradowanych na uwagę zasługuje w szczególności planowane wzmocnienie potencjału gmin do opracowywania, procedowania i przyjmowania aktów planistycznych. W tym celu stworzony zostanie system podnoszenia kwalifikacji kadr planowania przestrzennego, którego narzędziami będą między innymi warsztaty dla gminnej administracji samorządowej, mające na celu poprawę jakości planowania miejscowego.

Równolegle będą prowadzone działania na rzecz rozwoju mechanizmów aktywnej partycypacji społecznej we wszystkich fazach planowania przestrzennego. Szersza partycypacja publiczna oznacza bowiem wystąpienie mniejszej liczby konfliktów przestrzennych, stanowi zatem działanie ułatwiające realizację zamierzeń przestrzennych i ograniczające ilość postępowań wywołanych przez niezadowolone strony.

b. Finansowanie ze środków krajowych

Zestaw krajowych środków i instrumentów przeznaczonych na realizację NPR będzie dotyczył w głównej mierze terytorialnego ukierunkowywania (na obszary zdegradowane) już istniejących instrumentów poprzez specjalne preferencje, linie, programy itd. Wprowadzone preferencje w dostępie do środków istniejących programów rządowych będą dotyczyć przedsięwzięć realizowanych na obszarach kryzysowych (lub na ich rzecz), objętych programami rewitalizacji. Obecnie trwają prace analityczne i konsultacje z wybranymi resortami i instytucjami nad identyfikacją najbardziej adekwatnych źródeł finansowania NPR. Dotyczą one różnych sfer:

środowiska, efektywności energetycznej, poprawy jakości powietrza, mieszkalnictwa, polityki społecznej, włączenia społecznego, przedsiębiorczości, ochrony zabytków itd.

Najważniejsze instrumenty zidentyfikowane na obecnym etapie dotyczą:

1. Instrumentów z zakresu efektywności energetycznej, ochrony środowiska i niskoemisyjności:

Z punktu widzenia celów rewitalizacji najbardziej istotne są te instrumenty, które dotyczą poprawy efektywności energetycznej budynków – zarówno istniejących (projekty wspierane w m.in. ramach Systemu Zielonych Inwestycji), jak i nowotworzonych obiektów (program priorytetowy NFOŚiGW Lemur - Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej). **Poprawa efektywności energetycznej budynków następuje prawie zawsze jednocześnie z gruntownym remontem budynku, zatem mocno wpisuje się w cele rewitalizacji w jej aspekcie przestrzennym.** Warto podkreślić, że zarówno środki krajowe jak i środki unijne dostępne w ramach POIiŚ 2014-2020 będą priorytetowo traktować projekty związane z tzw. „**głębką termomodernizacją**”.

Dodatkowo, istotne jest wsparcie na obszarach zdegradowanych poprawy efektywności **energetycznej pozostałej infrastruktury**, m.in. energooszczędnego oświetlenia ulicznego (program priorytetowy NFOŚiGW Sowa). Instrumenty ukierunkowane na poprawę jakości powietrza, w tym likwidację niskiej emisji, wsparcie rozproszonych, odnawialnych źródeł energii (program priorytetowy NFOŚiGW Kawka) oraz obniżanie emisyjności z domowych i małych kotłowni. **Wsparcie tworzenia mikroinstalacji OZE** jest jednym z aktualnych priorytetów NFOŚiGW i jest finansowane przez program priorytetowy PROSUMENT (na poziomie osób fizycznych, spółdzielni mieszkaniowych, wspólnot mieszkaniowych oraz jednostek samorządu terytorialnego) oraz przygotowywany program priorytetowy BOCIAN (na poziomie przedsiębiorstw).

Należy jednocześnie mieć na uwadze, że **środki krajowe przeznaczone na finansowanie ww. działań są komplementarne do adekwatnych środków unijnych** (zwłaszcza w ramach RPO, POIiŚ) i nie powielają obszarów oraz zasad wsparcia. W związku z powyższym NFOŚiGW przygotowuje w swojej ofercie niezbędne komplementarne i uzupełniające finansowanie w zależności od ostatecznego zakresu POIiŚ 2014-2020 min. dla obszaru zapewnienia rekultywacji w miastach i ich strefach funkcjonalnych zmieniająca funkcje terenów zdegradowanych na cele środowiskowe.

Ponadto, każdy projekt finansowany ze środków publicznych wykazywać się powinien efektywnością kosztową przy „kupowaniu efektu ekologicznego”, zatem projekty na obszarach zdegradowanych współfinansowane w ramach krajowych programów związanych z szeroko pojętą ochroną środowiska powinny nie tylko osiągać zakładany efekt ekologiczny w jak największym stopniu, ale przy odpowiednich nakładach inwestycyjnych. Służyć temu może **integrowanie różnych projektów (infrastrukturalnych z „miękkimi” dotyczącymi ekologicznych zachowań, zmniejszania emisyjności itd.), jak również ich skala (koncentracja na danym obszarze zdegradowanym lub jego części) oraz odpowiednia analiza możliwych wariantów.**

2. Instrumentów wsparcia mieszkalnictwa:

Instrumentem, który może być wykorzystywany do poprawy warunków zamieszkiwania na obszarze zdegradowanym jest **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**, którego operatorem jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Z jego środków są dotowane (w formie spłaty części kredytu) przedsięwzięcia służące poprawie stanu technicznego istniejących budynków, z jednoczesnym zmniejszeniem zapotrzebowania na energię cieplną. W szczególności są to przedsięwzięcia:

- **termomodernizacyjne, realizowane przez właścicieli lub zarządców budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania, budynków służących do wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego zadań publicznych, a także właścicieli lokalnych sieci ciepłowniczych lub lokalnych źródeł ciepła;**
- **remontowe, realizowane przez osoby fizyczne, wspólnoty mieszkaniowe z większością udziałem osób fizycznych, spółdzielnie mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego w należących do nich budynkach wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto przed 14 sierpnia 1961 roku;**

- **remontowe, realizowane przez właścicieli lub spadkobierców właścicieli budynków z lokalami kwaterunkowymi, który ponieśli straty w wyniku obowiązywania w okresie pomiędzy 12 listopada 1994 r. a 25 kwietnia 2005 r. systemu czynszu regulowanego.**

W przypadku instrumentów polityki mieszkaniowej istotną rolę powinien w kolejnych latach pełnić w ww. zakresie **program wspierający gminy w budowie mieszkań komunalnych**. Daje on możliwość ubiegania się przez samorządy i organizacje społeczne o dofinansowanie części kosztów inwestycji (30-50%), w wyniku których zostaną utworzone mieszkania komunalne, lokale socjalne, mieszkania chronione, noclegownie i domy dla bezdomnych. Dofinansowane przedsięwzięcie może polegać na budowie nowych budynków, ale także na działaniach zmierzających w kierunku modernizacji istniejących zasobów, czyli remoncie, przebudowie i zmianie sposobu użytkowania budynków. Możliwy jest także w tym zakresie udział samorządu w inwestycji realizowanej przez towarzystwo budownictwa społecznego, jak również zakup budynków i lokali mieszkalnych na rynku wtórnym. **Częścią działań rewitalizacyjnych mogą być przedsięwzięcia dotyczące zmiany sposobu użytkowania obiektów niemieszkalnych (np. opuszczonych szkół, szpitali, hoteli itp.) i przystosowanie ich do pełnienia funkcji mieszkaniowych.** Źródłem finansowania takich przedsięwzięć jest dotowany z budżetu państwa **Fundusz Dopłat**. Przewiduje się m.in. wprowadzenie zmian umożliwiających wykorzystanie środków wsparcia z Funduszu Dopłat w charakterze wkładu własnego w przypadku przedsięwzięć objętych finansowaniem w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych (termomodernizacja, rewitalizacja, wsparcie tworzenia mieszkań chronionych).

Dla celów Narodowego Planu Rewitalizacji **MIIR wspólnie z BGK przygotowują ocenę zasad i warunków finansowania** oferowanego w dwóch ww. instrumentach rządowych: **Funduszu Termomodernizacji i Remontów** oraz **Funduszu Dopłat**. Efektem tej oceny będą propozycje zmian w zasadach funkcjonowania tych programów w kierunku **wprowadzenia odrębnych zasad i/lub preferencji dla projektów realizowanych na terenach objętych programami rewitalizacji** (np. zniesienie warunku oddania budynku do użytkowania przed 1961 r. w przypadku premii remontowej, rozszerzenie kręgu beneficjentów premii remontowej o jednostki samorządu terytorialnego, zwiększenie poziomu udzielanego wsparcia, rozszerzenie listy podmiotów, z którymi gminy będą mogły podjąć współpracę w celu wynajmu mieszkań, wydłużenie okresu, w jakim mogą być realizowane przedsięwzięcia). Wprowadzenie takich odrębnych zasad, preferujących wsparcie na obszarach zdegradowanych, będzie wymagać nowelizacji ustaw regulujących wspomniane programy rządowe (ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. *o wspieraniu termomodernizacji i remontów* i ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. *o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych*).

Dodatkowo, realizowane i planowane instrumenty polityki mieszkaniowej będą uwzględniały w swojej konstrukcji aspekty związane z działaniami rewitalizacyjnymi. W ramach rozwoju opartego na współpracy z samorządem lokalnym społecznego budownictwa czynszowego zakłada się wprowadzenie nowego instrumentu finansowania w formie preferencyjnych kredytów. Przewiduje się, że określone preferencje otrzymałyby projekty związane z realizacją przedsięwzięć na obszarach rewitalizowanych. Istotne znaczenie będą także miały coraz częściej wykorzystywane przez gminy instrumenty i modele współpracy z sektorem prywatnym (formuła partnerstwa publiczno-prywatnego).

Aspekty związane z rewitalizacją uwzględnia również program **„Mieszkanie dla młodych”**, w ramach którego wsparciem objęte są również osoby, które nabywają mieszkania utworzone w wyniku np. przedsięwzięć adaptacyjnych i rewitalizacyjnych. **W przypadku przyszłych modyfikacji zasad programu dokonana zostanie analiza możliwości ściślejszego jego powiązania z działaniami rewitalizacyjnymi.**

Ponadto, obok powyższych działań, wymiar rewitalizacyjny (wyrażony poprzez realizację lokalnych potrzeb i celów określonych w programach rewitalizacji) będzie mógł znaleźć odzwierciedlenie w **nowych, mających charakter komercyjny, instrumentach opracowanych przez BGK**. W mniejszym stopniu w **Funduszu Mieszkań na Wynajem (FMnW)**, którego celem jest rozwój rynku najmu na zasadach komercyjnych i stworzenie warunków do zaistnienia inwestorów instytucjonalnych. W jego przypadku strategia inwestycyjna będzie skoncentrowana na lokalizacjach interesujących z punktu widzenia rynku najmu. Oznacza to, że duża część inwestycji FMnW będzie zlokalizowana, tak by wykorzystać istniejącą infrastrukturę komunikacyjną. W efekcie

mogą zaistnieć sprzyjające warunki do tego, aby inwestycje FMnW mogły wpisywać się w szersze zamierzenia rewitalizacyjne. Natomiast istotniejsza jest rola **Funduszu Muncypalnego**, który jest ofertą dla gmin, które potrzebują szczególnej stymulacji mieszkaniowego rynku najmu - dysponują nieruchomościami, ale nie posiadają środków na ich rewitalizację lub zabudowę. W tym przypadku BGK jako inwestor dostarczy środki niezbędne do efektywnego wykorzystania nieruchomościowych zasobów samorządów. Inwestycje Funduszu Muncypalnego mają być oparte o spółki celowe utworzone przez samorządy, które wniosą do nich nieruchomości, oraz będą dokapitalizowane przez Fundusz.

3. Instrumentów z zakresu integracji i aktywizacji społecznej oraz zawodowej:

Instrumenty polityki społecznej i rynku pracy stanowią ważną część krajowego instrumentarium NPR. Na potrzeby wykorzystania ich w programach rewitalizacji, przewiduje się profilowanie ich pod kątem uwzględniania potrzeb obszarów zdegradowanych, dopasowania terytorialnego lub wprowadzania preferencji. Dotyczy to odpowiedniego (zależnego od charakteru, celu i zasad wsparcia) kierunkowania instrumentów w zakresie:

- **Pomocy społecznej.** Wśród proponowanych działań, które można wykorzystać w programach rewitalizacji, należy wymienić działania **na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym**, wśród nich m.in.: tworzenie Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Klubów Seniora czy też Centrów Usług Socjalnych; tworzenie mieszkań wspieranych i mieszkań chronionych, w których osoby przygotowywane byłyby do samodzielnego życia; tworzenie świetlic środowiskowych lub socjoterapeutycznych, w których dzieci i młodzież mogłyby zjeść ciepły posiłek, odrobić lekcje i nauczyć się efektywnego spędzania czasu wolnego, a rodzice i opiekunowie dzieci mogliby otrzymać pomoc i wsparcie w dziedzinie pełnienia prawidłowych ról i prawidłowego wychowania dzieci itd. Rozwój różnorodnych usług świadczonych przede wszystkim w najbliższym środowisku osób i rodzin wymagających wsparcia jest jednym z kluczowych elementów aktualnie prowadzonych w MPiPS prac nad zmianą przepisów ustawy o pomocy społecznej.
- **Wsparcia współpracy z sektorem pozarządowym. W ramach programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO)**, który jest instrumentem programowym i finansowym zwiększającym dynamikę rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, występują **kryteria strategiczne dotyczące działań (zgodnych z programem rewitalizacji** uchwalanym przez samorząd) zmierzających do wyprowadzenia określonych obszarów ze stanu kryzysu. Ponadto, w kontekście działań na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych poprzez rozwijanie współpracy z sektorem pozarządowym, należy wymienić rekomendacje dla samorządów dotyczące **uwzględnienia w programach współpracy z trzecim sektorem (5 a ust. 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie), potrzeb i oczekiwań społeczności lokalnej na etapie identyfikacji obszarów zdegradowanych** oraz na etapie planowania, wdrażania i monitorowania skuteczności interwencji w postaci odpowiednich projektów/działań (poprzez np. konsultacje z lokalną społecznością, partnerskie wypracowanie elementów programu rewitalizacji).
- **Zatrudnienia i instytucji rynku pracy.** Ponieważ decyzje odnośnie sposobu wydatkowania środków z Funduszu Pracy (przyznawanych zgodnie z algorytmem) podejmuje starosta, po zasięgnięciu opinii powiatowej rady rynku pracy, uwzględniając sytuację i potrzeby lokalnego rynku pracy, podjęte zostaną działania dotyczące stworzenia **mechanizmów na poziomie powiatu umożliwiających podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą porozumienie się z lokalnymi samorządami co do form współpracy na lokalnym rynku pracy uwzględniając jego specyfikę, w tym np. tworzenie i realizowanie programów rewitalizacji.**
- **Ekonomii społecznej** – w przygotowywaniu i realizacji programów rewitalizacji zalecane jest rozważenie i promowanie lokowania podmiotów ekonomii społecznej i udostępniania im budynków lub pomieszczeń. Chodzi w szczególności o przedsiębiorstwa społeczne, które tworzą miejsca pracy oraz prowadzą działania na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Ponadto, w kontekście wdrażania komponentu partycypacyjnego działań rewitalizacyjnych warto wskazać, że w ramach **Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej** uwzględniono działania dedykowane: wspieraniu partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego (co daje możliwość wspierania diagnozy potrzeb na terenach rewitalizowanych), wspieraniu lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej (partycypacja w rewitalizacji), a także wspieraniu rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych. **Rozważa się również możliwość przygotowania programu bezpośrednio dedykowanego wykorzystaniu instrumentów z zakresu ekonomii społecznej na rzecz rewitalizacji obszarów zdegradowanych, w tym wsparcia ich mieszkańców.**

Dodatkowo, uzupełniając w działaniach rewitalizacyjnych należy zwrócić uwagę na możliwość **korzystania ze środków PFRON przez samorząd województwa na projekty budowlane, które dotyczą obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych**. Ze środków przeznaczonych na realizację wspierającego działania ustawowe *Programu wyrównywania różnic między regionami II*, którego celem jest niwelowanie dysproporcji szans osób niepełnosprawnych zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej, udzielona może być pomoc m.in. na: likwidację barier w zakładach opieki zdrowotnej, urzędach i placówkach edukacyjnych oraz barier transportowych, a także tworzenie spółdzielni socjalnych. Ponadto, indywidualne osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków PFRON na likwidację barier architektonicznych, które stanowią częsty problem budownictwa na obszarach kryzysowych. Instrument taki może wspierać finansowanie działań rewitalizacyjnych poprzez włączanie środków pozostających w dyspozycji osób indywidualnych.

* * *

Poza wykorzystaniem powyższych instrumentów na rzecz działań rewitalizacyjnych, podejmowane będą działania ukierunkowane na włączenie instrumentów i programów zarządzanych lub koordynowanych przez inne resorty, w tym: **edukacji, kultury i dziedzictwa narodowego oraz sportu i turystyki**.

Ukierunkowanie środków budżetu państwa

Jak wspomniano w rozdziale dotyczącym finansowania, dodatkowe środki budżetowe na działania rewitalizacyjne będą pochodziły z budżetu państwa. Podejmowane są działania na rzecz ukierunkowania na rewitalizację środków budżetu państwa przeznaczanych na dofinansowanie inwestycji z zakresu zadań własnych JST (np. rezerwa celowa budżetu państwa na dofinansowanie zadań własnych JST). Należy zaznaczyć, że środki te stanowią dodatkowe źródło i mogą być uruchamiane niezależnie od środków UE - chodzi o dotacje celowe budżetu państwa przyznawane na podstawie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (działania z zakresu polityki rozwoju, stanowiące zadania własne JST, niefinansowane ze środków UE w ramach RPO, jeżeli trwale przyczynią się do podniesienia rozwoju oraz konkurencyjności regionu, lub pozostają w związku z działaniami realizowanymi w ramach RPO) lub na podstawie art. 20b ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (przedsięwzięcia uzgodnione w kontraktach terytorialnych lub wydatki wynikające lub związane z realizacją programów operacyjnych).

Upowszechnianie zastosowania ppp w rewitalizacji

Finansowanie działań rewitalizacyjnych przy wykorzystaniu mechanizmu partnerstwa publiczno-prywatnego musi stanowić skuteczną alternatywę dla finansowania inwestycji ze środków krajowych lub europejskich w oparciu o dotychczasowe doświadczenia w realizacji podobnych projektów. Obecnie, jedną z przyczyn niewielkiego wykorzystywania tej formuły w finansowaniu działań w zakresie rewitalizacji jest brak wystarczającej wiedzy oraz dobrych praktyk.

Jednostki sektora finansów publicznych (także samorządy) będą wspierane w przygotowaniu i realizacji inwestycji w formule ppp, zwłaszcza projektów hybrydowych, co powinno przyczynić się do zwiększenia efektywności inwestowanych środków i zachęcenia kapitału prywatnego do większego zaangażowania w finansowanie planowanych przedsięwzięć. Projekty ppp w obszarze rewitalizacji mogą w szczególności stanowić elementy większych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

W szczególności inicjowane i wspierane będą pilotażowe projekty ppp w zakresie rewitalizacji oraz będzie dostarczana pomoc ekspercka m.in. w zakresie weryfikacji przyjętych założeń realizacji projektów modeli ppp. Poprzez realizację projektów pilotażowych możliwe jest również wypracowanie wzorców i dostarczenie niezbędnej wiedzy podmiotom rozważającym realizację takich projektów. Doświadczenia z realizacji projektów pilotażowych, dokumentacja wzorcowa wypracowana na ich bazie, a także publikacje zawierające analizy i opinie MIiR będą stanowiły zasoby centrum wiedzy, dzięki czemu kolejne podmioty zainteresowane realizacją takich działań będą mogły się z nią bezpłatnie zapoznać, a w razie podjęcia decyzji o realizacji projektu, dokumentacja taka pozwoli znacznie obniżyć koszty jego przygotowania.

Projekty pilotażowe

Projekty pilotażowe realizowane będą na wybranych obszarach miast, charakteryzujących się szczególnym nagromadzeniem problemów, m.in.: społecznych, przestrzennych, gospodarczych oraz infrastrukturalnych, wymagających wsparcia w zakresie rewitalizacji.

Celem projektów pilotażowych jest opracowanie modelu prowadzenia rewitalizacji w obszarach miejskich poprzez wypracowanie metodologii oraz sposobu podejścia do działań rewitalizacyjnych zorientowanych na osiągnięcie jak najkorzystniejszego efektu dla miasta-beneficjenta. Powinny one uwzględniać jego specyfikę oraz indywidualne uwarunkowania, przede wszystkim poprzez opracowanie sposobu przeprowadzenia pogłębionej diagnozy obszaru problemowego, ze szczególnym naciskiem na zbadanie potrzeb i problemów mieszkańców obszaru i budowania na jej podstawie propozycji konkretnych rozwiązań rewitalizacyjnych z zakresu zagospodarowania przestrzennego oraz programów społecznych i gospodarczych.

Projekty pilotażowe mają również na celu wsparcie, dzięki wykorzystaniu doświadczeń i rekomendacji powstałych w trakcie realizacji projektów, innych podmiotów prowadzących działania rewitalizacyjne. Szczególnie dotyczy to instytucji i potencjalnych beneficjentów polityki spójności.

W ramach projektów będą powstawały m.in.: dokumentacje diagnostyczno-techniczne (opracowania, analizy, ekspertyzy, programy, raporty, publikacje, materiały, w tym materiały multimedialne), dokumentacje podsumowujące realizację projektów (praktyczne informacje i wskazówki co do zastosowanych metod pracy, sposobu podejścia oraz prowadzenia działań rewitalizacyjnych w ramach projektów pilotażowych oraz najkorzystniej wypracowanych rezultatów działań i ich metodologii).

Projekty pilotażowe będą finansowane m.in. ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020. Środki na realizację projektów pilotażowych będą przekazywane miastom na podstawie umowy dotacji zawartej pomiędzy Ministrem Infrastruktury i Rozwoju a władzami danego miasta, a ich podstawą prawną będzie ustawa o finansach publicznych.

Pilotaże w zakresie rewitalizacji będą dotyczyć:

- opracowania pogłębionej diagnozy wybranych zagadnień, kluczowych z uwagi na przedsięwzięcia rewitalizacyjne danego miasta oraz opracowania pogłębionej diagnozy obszaru pilotażowego, obejmującej m.in. badania realizowane z udziałem lokalnej społeczności w celu ustalenia szczegółowych uwarunkowań obszaru oraz potrzeb osób zamieszkujących lub prowadzących działalność na danym obszarze,
- wypracowania konkretnych zestawów rozwiązań na rzecz kompleksowej rewitalizacji obszaru pilotażowego (poprawy stanu infrastruktury, zagospodarowania przestrzeni, poprawy sytuacji społecznej i gospodarczej),
- przygotowania programu rewitalizacji, wzorcowego pod względem metodologii, treści i sposobu podejścia do działań rewitalizacyjnych,
- identyfikowania możliwości i wypracowania optymalnych mechanizmów ppp (patrz podrozdział dotyczący ppp) oraz montażu środków funduszy europejskich, publicznych środków krajowych, środków prywatnych.

Projekty pilotażowe będą realizowane celem wypracowania rozwiązań dla różnego rodzaju obszarów zdegradowanych i różnych problemów (zagadnień).

Informacja i edukacja

Na działania Narodowego Planu Rewitalizacji w obszarze informacji i edukacji będą się składały: centrum wiedzy, działania edukacyjno-informacyjne wraz z kampanią informacyjną dotyczącą wyzwań polityki przestrzennej, w tym szeroko rozumianego kształtowania „miast przyszłości”, ale szczególnie akcentującą kwestie powiązane z rewitalizacją. Działania te będą także służyły promocji NPR.

- Centrum wiedzy będzie stanowić zgromadzone w jednym miejscu i udostępniane przez stronę internetową informacje dotyczące rewitalizacji, których celem będzie wspieranie różnych podmiotów, a zwłaszcza samorządów lokalnych, w przygotowaniu i realizacji działań rewitalizacyjnych. Pozwoli to skupić w jednym miejscu, które będzie dostępne dla wszystkich użytkowników, aktualną i pełną wiedzę na dany temat. Przedmiotem działania centrum, wspieranego przez jednostkę naukowo-badawczą, będzie przede wszystkim: informowanie o tematach związanych z rewitalizacją, będących przedmiotem zainteresowania centrum; proponowanie i promowanie rozwiązań i dobrych praktyk; upowszechnianie wzorcowych dokumentów (patrz moduł „dokumenty”) i schematów postępowania; organizowanie projektów pilotażowych; monitorowanie uwarunkowań związanych z daną tematyką i identyfikowanie barier, które mogą wymagać zmian w prawie.
- Na działania edukacyjno-informacyjne będą się składały:
 - Kampania informacyjna dotycząca szeroko rozumianego kształtowania „miast przyszłości”, ale szczególnie akcentująca kwestie powiązane z rewitalizacją, tzn.: promowanie oddolnych inicjatyw zmierzających do odnowy miejskich dzielnic, dobrych praktyk współżycia społecznego w mieście, kształtowania miast zrównoważonych ukierunkowanych na przyszłe pokolenia (zwartych, a przez to niepowodujących utraty zasobów środowiska przyrodniczego, nieskoemisyjnych, a przez to „ekologicznych”);
 - Pakiet materiałów informacyjno-promocyjnych adresowanych konkretnie do jst i dotyczących rewitalizacji ujętej w szerokim kontekście wizji rozwoju miast przedstawionej w Krajowej Polityce Miejskiej. Wśród tych materiałów istotne będą podręczniki dobrych praktyk rewitalizacyjnych;
 - Konkursy. Wśród nich planowane są m.in.: konkursy dotacji na działania informacyjno-promocyjne; konkursy dla różnych podmiotów (jst, NGO, przedsiębiorców etc.) zaangażowanych w właściwe (tj. zgodnie z treścią NPR, ale także Krajowej Polityki Miejskiej) kształtowanie przestrzeni miejskich; nagrody dla najlepszych programów rewitalizacji, najaktywniejszych miast, najbardziej zaawansowanych i innowacyjnych rozwiązań w rewitalizacji etc.

Monitorowanie i ewaluacja Narodowego Planu Rewitalizacji

Realizacja NPR będzie monitorowana pod względem ilościowym i jakościowym na różnych poziomach: centralnym, regionalnym i lokalnym, w celu oceny skuteczności i trafności działań i instrumentów oraz systemu koordynacji.

Realizacja NPR na poziomie centralnym będzie koordynowana przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, we współpracy z resortami i samorządami. Wspierana będzie przez Radę Rewitalizacji, która stanowić będzie ciało doradczo-konsultacyjne.

Podsumowanie

Narodowy Plan Rewitalizacji w jego obecnie przygotowywanym kształcie będzie miał horyzont czasowy 2022 r. Jest to pierwszy krok w kierunku intensyfikacji działań rewitalizacyjnych, a ich kontynuacja jest zaplanowana także na lata następne.

Na obecnym, pierwszym etapie, najważniejsze przedstawione w niniejszym materiale kierunki działań zasadzają się na dwóch kwestiach: faktycznym przejściu do pełniejszego, całościowego rozumienia i realizowania rewitalizacji oraz lepszym skoordynowaniu i ukierunkowaniu pozostających w dyspozycji środków publicznych (krajowych i unijnych). Kierunki te podyktowane są koniecznością większej efektywności ich wydatkowania. Skala potrzeb jest duża, a brak wystarczającej koordynacji działań różnych podmiotów i pozostających w ich dyspozycji narzędzi

sprawia, że środki finansowe wydatkowane są niejednokrotnie w sposób nieprzynoszący oczekiwanych efektów. Takie podejście podyktowane jest także realiami obecnego spowolnienia gospodarczego, które, choć każe poszukiwać źródeł finansowania, to jednak wysuwa na plan pierwszy konieczność racjonalizacji już teraz ponoszonych wydatków.

W drugim etapie, w ramach NPR, prowadzone będą prace zmierzające do tego, by rewitalizację w coraz większym stopniu finansowały środki krajowe. W tym kontekście podjęte zostaną starania, by pula środków budżetu państwa, która w tej perspektywie będzie ukierunkowana na współfinansowanie projektów unijnych była inicjującą podstawą do budowania krajowego „funduszu” dla rewitalizacji.